

گفت وگو با عوامل مشه‌دی فیلم «برای دخترم» به بهانه انتخاب بهترین فیلم بلند جشنواره «سینماحقیقت»

مستندی که از دل سینما به ساخت مدرسه رسید

طنین همتی|نوزدهمین جشنواره فیلم مستند «سینما حقیقت» در حالی به پایان رسید که فیلم سازان مشه‌دی در بخش انتخاب داوری این جشنواره خوش درخشیدند. فیلم مستند بلند «برای دخترم» به کارگردانی مهدی عوض زاده و تهیه‌کنندگی هاشم مسعودی، مجتبی خیاط احسانی و مهدی عوض زاده در چهار بخش نشان فیروزه بهترین فیلم سینماحقیقت، بهترین تدوین فیلم، بهترین موسیقی متن و بهترین کارگردانی فیلم مستند کاندید شد و در نهایت، نشان فیروزه بهترین فیلم مستند بلند جشنواره حقیقت را از آن خود کرد. در گفت وگویی که به تازگی روزنامه شهرآرا با مهدی عوض زاده، کارگردان فیلم مستند «برای دخترم» داشت، او درباره این فیلم مستند گفت: در این سال ها فیلم دیگری نساختم و تمام تمرکز من روی همین مستند بود. پیش از آن نیز در سال های ۹۵ و ۹۶ مجموعه‌ای مستند با موضوع آموزش کشور برای تلویزیون تولید کردم که در جریان آن، به استان های مختلف کشور سفر کردم و با انواع مدارس، از جمله مدارس روستایی، عشایری و تک‌کلاسه آشنا شدم. چند سفر پژوهشی انجام دادم و در نهایت، روایت فیلم بر یک سوزه متمرکز شد. دختری دانش آموز از یک روستای مرزی کردنشین که در آستانه ترک تحصیل قرار داشت. پدرش اجازه ادامه تحصیل را نمی داد. در حالی که او دانش آموزی مستعد بود، به مدرسه علاقه داشت و رؤیای معلم شدن را در سر می پروراند.او اضافه کرد: این دختر را از حدود دوازده سالگی تا نزدیک بیست سالگی دنبال کردم. فیلم، در واقع روایت هشت سال از زندگی اوست. از کودکی تا نوجوانی و ورود به جوانی، با تمام فراز و نشیب هایی که مسیر تحصیل برایش داشت. کسب نشان فیروزه بهترین فیلم مستند بلند در نوزدهمین جشنواره سینماحقیقت فرصتی دوباره شد که با دو تهیه‌کننده این اثر گفت وگوی مفصلی داشته باشیم.

کرارش روز

جان مایه انسانی یک روایت دشوار هاشم مسعودی، یکی از تهیه‌کنندگان فیلم مستند «برای دخترم» دلیل دیده شدن این فیلم در یکی از سخت‌گیرانه ترین دوره های جشنواره را «جان مایه انسانی و مسئله درونی روایت» دانست.

او با اشاره به فضای رقابتی جشنواره بیان کرد: جشنواره حقیقت امسال به گفته دیپرو بسیاری از شرکت‌کنندگان، یکی از بهترین و سخت ترین دوره های «سال اخیر بود. عبور فیلم از مرحله پذیرش، که به نظر من مهم ترین مرحله است و سپس نامزدی در چند بخش و در نهایت دریافت جایزه بهترین فیلم مستند بلند، نشان داد که فیلم توانسته با مخاطب و داور ارتباطی عمیق برقرار کند.

مسعودی ادامه داد: «برای دخترم» درباره مسئله ای صحبت می‌کند که همه ما در زندگی روزمره با آن روبه رو هستیم. تردید، دوراهی ها و چندراهی هایی که انسان در مسیر انتخاب با آن روبه رو می شود. مهم نیست کدام راه انتخاب می شود، بلکه مهم این است که انسان چگونه با این تردیدها کنار می آید و چگونه اختلاف نظرهارا، حتی در مسائل بسیار اساسی، با احترام و صبوری مدیریت می کند.

نگارخانه فردوسی میزبان آثار عکاسان دوسالانه کانون عکس مشهد

نگارستان

- روایت بدون قصاوت و پرهیز از سیاه نمایی

این تهیه کننده توضیح داد: فیلم هیچ گاه به جای شخصیت هایش تصمیم نمی‌گیرد. نه به جای شکریه، نه پدر او و نه دیگر افراد اثر. هرکدام، در اقلیم و فرهنگ زیست خود. حرفشان را می‌زنند و با وجود اختلاف نظر جدی بر سر تحصیل، احترام متقابل میان آن‌ها حفظ می‌شود. همین صبوری و شرافت در انتخاب است که مسیر فیلم را به یک روایت هشت ساله تبدیل کرده‌است. او افزود: این فیلم می‌توانست به راحتی به سمت سیاه نمایی یا تأکید بر موقعیت های تلخ برود، اما آگاهانه سعی کرد بر حال خوب انتخاب شرافتمندانه تأکید کند و قضاوت را به مخاطب بسپارد. اینکه هرکس جای خود را، چه کنار شکریه و چه کنار پدرش، پیدا کند.

- تولید هشت ساله بدون اتکا به حمایت دولتی

مسعودی درباره شرایط تولید فیلم گفت: به باور من، مستند پایه‌و‌اساس همه‌اشکال سینماست و برای روایت درست، باید به درون آدم‌ها نفوذ و قصه زندگی آن‌ها را با دقت واکاوی کرد.

او بیان اینکه ساخت این مستند هشت سال زمان برد و بدون حمایت نهاد‌های دولتی، تولید و حمایت‌ها عمدتاً از سوی مجموعه‌های خصوصی مانند دفتر ميثاق در تهران و شمسه فیلم مشهد انجام شد تصریح کرد: در حال مذاکره با چند پخش‌کننده برای اکران بین‌المللی

روستاق‌د مدرسه ابتدایی بود و خوشبختانه با همراهی مردم و همکاری دولت قرار شد مدرسه ابتدایی در این منطقه احداث شود. مسعودی ادامه داد: پیگیری های اولیه انجام شده و به زودی عملیات اجرایی ساخت مدرسه آغاز خواهد شد. این هفته نیز برای ادامه مراحل اداری و اجرایی، پیگیری های لازم انجام می‌شود تا این موضوع به‌طور کامل به نتیجه برسد.

این تهیه‌کننده با تأکید بر کارکرد اجتماعی مستند تصریح کرد: به نظر من، بهترین اتفاقی که یک فیلم مستند می‌تواند رقم بزند، همین تأثیرگذاری مستقیم بر زندگی واقعی مردم است. اتفاقی که در مورد این فیلم، فراتر از کسب جایزه جشنواره‌ای رخ داده است.

- حق تحصیل دختران، مسئله‌ای فراتر از یک منطقه

مجتبی خیاط احسانی، دیگر تهیه‌کننده مستند «برای دخترم»، با اشاره به دلایل موفقیت این اثر در جشنواره بین‌المللی سینماحقیقت، تأکید کرد که ترکیب یک سوزه انسانی، پیگیری طولانی مدت زندگی یک دختر روستایی و پرداخت متصفانه به مسئله «حق تحصیل»، باعث شد این مستند دریکی از جدی ترین دوره‌های جشنواره حقیقت مورد توجه ویژه قرار بگیرد. او گفت: این فیلم حاصل یک پیگیری طولانی مدت از زندگی دختری به نام «شکریه» است، دختری روستایی از مناطق کردنشین آذربایجان غربی که از دوران نوجوانی تا حدود نوزده، بیست سالگی، یعنی مقطع انتخاب میان ازدواج و ادامه تحصیل، مقابل دوربین قرار گرفته است. همین دنبال کردن مستمر یک سرنوشت واقعی، باعث می‌شود مخاطب با فیلم همراه شود و بخواهد بداند سرنوشت این دختر چه خواهد شد. به گفته احسانی، یکی از ویژگی های مهم مستند «برای دخترم» تمرکز بر روایت تحصیل و زندگی یک دختر کردزبان است، مسئله ای که در سال های اخیر به یکی از چالش های اجتماعی جدی تبدیل شده است. او توضیح داد: بحث حقوق زنان، حق تحصیل دختران و موانعی که در برخی مناطق برای ادامه آموزش وجود دارد، از مسائلی است که این مستند به آن می‌پردازد. فیلم نشان می‌دهد علاقه یک دختر به تحصیل چگونه با موانع فرهنگی و ساختاری گره می‌خورد و در عین حال، نقش یک معلم یا مدیر دل سوز در بازگرداندن کودکان بازمانده از تحصیل تا چه اندازه می‌تواند تعیین‌کننده باشد. این خط اصلی روایت، برای مخاطبان جشنواره بسیار قابل لمس و تأثیرگذار بود.

- تأثیر اجتماعی مستند فراتر از سالن نمایش

این تهیه‌کننده با اشاره به بازخورد‌های گسترده فیلم در جشنواره حقیقت افزود: «برای دخترم» تنها برای مخاطبان علاقه مند به مستند تأثیرگذار نبود، بلکه مدیران و مسئولان فرهنگی و دولتی حاضر در سالن های نمایش نیز به شدت تحت تأثیر قرار گرفتند. همین تأثیرگذاری باعث شد یکی از مشکلات قدیمی روستایی که شکریه در آن زندگی می‌کرد، دوباره در کانون توجه قرار بگیرد. روستایی که حدود ۱۰ تا پانزده سال مدرسه ابتدایی آن تخریب شده و وعده ساخت مدرسه جایگزین محقق نشده بود. پس از نمایش فیلم، اراده ای جدی برای حل این مشکل شکل گرفت و روند ساخت مدرسه ابتدایی در این منطقه دوباره آغاز شد.

پریا مرزینی، محمد مرتضوی، یوسف معصومی، داوود محمودی، علی محمدی، سپیده مهاجر، مهدی نصیری، مهدی نوری، سمیرا هامون، غزاله هاشمینا فرواحسان فهمیده به نمایش درخواهد آمد. همچنین در این نمایشگاه در بخش جنبی، آثار عکاسان مطرحی چون فرامرز عامل بردبار، حمید

چون امیرمهدی اسدی، مسعود امین پور، حمید ایزانلو، حدیث باغی، مبینا ترک، منیره سادات حسینی، مه‌ری خیرآبادی، حجت دانشمندی، ارغوان رضایی، علی سنگین، پریسا صفاری، الهام شایسته جوانبخت، پویان عادل خواه، کبری قنبری، سودابه قدیمی، علی کشاورزمنش، علی گریوانی،

احسانی در ادامه، فضای کلی جشنواره امسال را «سطح بالا و رقابتی» توصیف کرد و گفت: در این دوره از جشنواره حقیقت، بسیاری از مستندسازان باسابقه و نام آشنا حضور داشتند، چه در بخش ملی، چه در بخش ویژه ایران و چه در بخش جایزه شهید آوینی. آثار قابل توجهی در جشنواره نمایش داده شد و موضوعاتی که امسال به آن‌ها پرداخته می‌شد، عمدتاً ناگهی امیدوارانه رو به جلو داشت.

- پرزگ شدن روایت زنان در مستند‌های امسال

او افزود: یکی از نقاط برجسته این دوره، توجه ویژه به مسائل زنان و دختران بود. از جمله مستند‌هایی که با استقبال روبه رو و حتی موفق به دریافت جوایز ویژه شدند. در سال های گذشته گاهی شاهد غلبه نگاه های تلخ و سیاه نمایانه در برخی آثار مستند بودیم. اما امسال اغلب فیلم ها ناگهی انسانی تر و منصفانه تر داشتند. این تهیه‌کننده درباره چالش های تولید مستند «برای دخترم» نیز گفت: یکی از سخت ترین بخش های تولید، فاصله جغرافیایی محل فیلم برداری بود. روستای «گلز» در نزدیکی مرز و در استان آذربایجان غربی قرار دارد و رفت وآمد مداوم گروه در طول هشت سال، فشار زیادی به تیم وارد کرد. این حضور مستمر در مقاطع مختلف زمانی، کاری فرسایشی اما ضروری بود. خیاط احسانی به چالش های فرهنگی پروژه نیز اشاره کرد و توضیح داد، گروه فیلم سازی با خانواده ای روبه رو بود که زبان مادری شان کردی بود. در حالی که هیچ‌کدام از اعضای گروه به این زبان مسلط نبودند. ایجاد اعتماد، برقراری ارتباط نزدیک با خانواده و جلب رضایت آن‌ها برای حضور دوربین، به ویژه در شرایطی که برخی حساسیت های فرهنگی وجود داشت، کار ساده ای نبود. او ادامه داد: داد، از جمله بیماری و درگذشت پدر خانواده که هم برای سوزه و هم برای گروه تجربه ای بسیار سخت بود. ازدواج شکریه و تغییر شرایط زندگی او نیز ادامه مسیر مستندسازی را دشوارتر کرد. این تهیه‌کننده درباره حضور خود و مجموعه تولیدکننده در پروژه گفت: ما در میانه مسیر به این پروژه ملحق شدیم. معمولاً آثار مجموعه ما از مرحله ایده تا تولید نهایی به‌طور کامل درون مجموعه شکل می‌گیرد. اما «برای دخترم» پروژه ای متفاوت بود.

- دغدغه انسانی در کنار تولید حرفه‌ای

او افزود: موضوع فیلم برای ما یک دغدغه انسانی و شخصی بود و احساس کردیم لازم است برای به سرانجام رسیدن آن، کنار کارگردان بایستیم. در عین حال، تمام مراحل تولید به‌طور حرفه ای پیش رفت و همین مسئله در نامزدی فیلم در بخش های مختلف جشنواره خود را نشان داد. احسانی در پاسخ به این پرسش که آیا نتیجه نهایی اثر راضی کننده بوده است، گفت: ما آدم هایی نیستیم که به راحتی قانع شویم. همیشه می‌شود نسخه بهتری ارائه داد، اما با توجه به زمان، هزینه و شرایط تولید، خروجی نهایی «برای دخترم» نتیجه ای قابل دفاع و راضی‌کننده است. او با اشاره به برنامه های آینده این مجموعه گفت: در حال حاضر چند پروژه مستند در مرحله پژوهش، تولید و پس تولید داریم، از موضوعات مرتبط با موسیقی آیینی و محلی گرفته تا مسائل اجتماعی و خانوادگی. تلاش ما این است که به اندازه توان خود، سهمی در فضای فرهنگی و رسانه ای کشور داشته باشیم.

سیحانی، شرمین نصیری، امیر حاجی عباسی، ایمان جنتی، بهزاد جورابچی، احسان لعل شاطری، حمید ناژکی، فاطمه سلطانی، یگانه قاسم‌زاده، الهه کریمی و زهرا تبریزینا تبریزی در معرض دید عموم مخاطبان قرار خواهد گرفت. این نمایشگاه عکس تا سوم دی از ساعت ۱۷ تا ۱۲ ادامه خواهد داشت.

- مواجهه از فاصله نزدیک

«شاخه ای روی آب» در فاصله ای کوتاه پس از شهادت دکتر طهرانچی ساخته شده است، تصمیمی که هم نقطه قوت فیلم محسوب می‌شود و هم چالشی جدی برای آن. این نزدیکی زمانی باعث شده که مستند برای بیننده بسیار ملموس و زنده باشد؛ وقایع مورد روایت در این اثر هنوز در حافظه جمعی تازه اند و احساس فقدان ناشی از شهادت، خاموش نشده است.
باین حال، همین بارعاطفی سنگین، در برخی لحظات بر لحن اثر غلبه می‌کند. گاه احساسات ناشی از شهادت، مسیر روایت را تحت الشعاع قرار می‌دهد و مایه های احساسی مستند از کنترل فیلم ساز خارج می‌شود. با این حال، فیلم اغلب خیلی زود به لحن مناسب بازمی‌گردد و در مجموع موفق می‌شود تعادل نسبی خود را حفظ کند و اجازه ندهد احساسات، جایگزین روایت مستند شود.

- بازتعریف مفهوم شهادت

«شاخه ای روی آب» را می‌توان تلاشی جدی برای بازتعریف مستند پرتره درباره شهدا دانست؛ مستندی که به جای اسطوره سازی شتاب زده، بر انسانی معاصر، شناخته شده و قابل لمس تمرکز می‌کند. این اثر نشان می‌دهد که روایت شهادت، اگر از دل واقعیت زیسته و با ناگهی خلاقانه بیرون بیاید، همچنان می‌تواند برای مخاطب امروز جذاب، اثرگذار و درخور تأمل باشد. علاوه بر این، «شاخه ای روی آب» به‌هالی هنر یادآوری می‌کند که پس از وقوع جنگ دوازده روزه، رسالت کاملاً جدیدی بر عهده سینمای ایران قرار گرفته است که تبیین آن به زبان هنر سال‌ها طول می‌کشد. در آن دوازده روز، مردم ایران چهره هایی را از دست دادند که بازنمایی چهره ایشان از نوزدهمین جشنواره سینمای مستند ایران به‌طور رسمی در قالب هنر هفتم آغاز شده است.

تصویر معاصر شهادت

نگاهی به مستند «شاخه‌ای روی آب» به‌بهانه کسب جایزه‌ویژه هیئت داوران جشنواره «سینماحقیقت»

فاصله بگیرند. در نتیجه، مستند، به جای تکرار تصویر رسمی شهید، به جزئیات شخصیت و لحظات کمتر دیده شده نزدیک می‌شود و می‌تواند مخاطبش را همراه نگه دارد.

- همدلی‌های ذهنی

با در نظر گرفتن رابطه ذهنی مخاطب با شخصیت اصلی مستند «شاخه ای روی آب»، روشن می‌شود که بسیاری از مخاطبان، دکتر محمدمهدی طهرانچی را سال‌ها پیش از شهادتش می‌شناختند؛ از حضور مداوم او در رسانه ها گرفته تا مسئولیت های

موضوع زندگی شهدا ندارد. آثاری که معمولاً بر بازسازی روایی و روایت های کلیشه ای تکیه می‌کنند. در این مستند اما، فیلم ساز با سوزه ای روبه‌رواست که نه تنها معاصر است، بلکه سال‌ها در متن جامعه، دانشگاه و رسانه حضور داشته است.

دکتر محمدمهدی طهرانچی در نزد افکار عمومی به عنوان مدیری شناخته می‌شد که عکس‌ها، فیلم‌ها، سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های فراوانی از او در دسترس بود. همین وفور مواد آرشیوی، امکان شکل‌گیری روایتی متنوع و چندلایه را فراهم کرده و به سازندگان «شاخه ای روی آب» اجازه داده است که از یکنواختی

نقد روز

مستند «شاخه ای روی آب» تلاشی متفاوت در بازنمایی زندگی و شهادت دکتر محمد مهدی طهرانچی است؛ مدیری دانشگاهی که نامش برای بخش بزرگی از جامعه، پیش از شهادت نیز آشنا بود. این مستند نه در پی ثبت یک زندگی نامه خطی است و نه قصد دارد با مرور مسئولیت‌ها و عناوین، تصویری رسمی و فاصله‌دار از سوزه‌اش بسازد. «شاخه‌ای روی آب» بیش از آنکه شرح‌گزارش‌گونه یک زندگی باشد، پرتزه‌ای انسانی است که از خلال تصویر صدا و خاطره، به شخصیت اصلی نزدیک می‌شود و او را در زیست واقعی‌اش به مخاطب معرفی می‌کند.

- درخشش در سینماحقیقت

این مستند در نوزدهمین جشنواره بین‌المللی سینماحقیقت به نمایش درآمد و به یکی از آثار مورد توجه این رویداد تبدیل شد. استقبال از «شاخه ای روی آب» بیش از هر چیز به دلیل زاویه نگاه آن بود؛ نگاهی که مستند را از قالب آثار مناسبتی و صرفاً بزرگداشت مجور خارج می‌کرد و آن را به یک اثر مستقل بدل می‌ساخت. همین خلاقیت‌ها باعث شد که در نهایت، محسن اسلام زاده و محمد مهدی حبیبی، سازندگان این مستند، جایزه ویژه هیئت داوران نوزدهمین جشنواره بین‌المللی سینماحقیقت را به خودشان اختصاص دهند.

- سوزه ملموس معاصر

یکی از مهم ترین ویژگی های «شاخه ای روی آب»، تازگی تصویری است که از یک شهید ارائه می‌دهد. این مستند شباهتی به مستند‌های بیوگرافیکی مرسوم با